

Os (Fórum občianskej spoločnosti)

2005

- **Tomáš Halík: *Nádej na porozumenie nie je stratená* (1 – 2, s. 34 – 44, rozhovor Martina Hudymača)**

- (...) viera je aj niečo iné ako súbor tvrdení a učení, je to aj dráma, keď sa človek pokúša aplikovať morálne výzvy na konkrétne situácie.
- (...) spoločnosť a cirkev prechádza radikálnymi zmenami a obstojí len vtedy, keď intelektuálne prehĺbi štýl svojho pôsobenia a bude schopná kompetentne komunikovať so súčasným svetom a myšlienkovými prúdmi.
- Neochota k partnerskému načúvaniu druhého niekedy pramení z nespracovaných vlastných pochybností, ktoré človek neunesie(...).
- (...) sila viery nespočíva v „neochvejnosti“ presvedčenia, ale v schopnosti vytrvalo, verne a pokorne niesť aj niektoré otázky, na ktoré na tejto Zemi nedostaneme úplne uspokojivú odpoveď. Veď viera sa týka tajomstva, ktoré presahuje našu kapacitu ho plne pochopiť a vyčerpať, viera dostáva mnohé veci len v podobenstvách, v náznaku (len ako v zrkadle, ako hovorí svätý Pavol) a v tvare nádeje, viera nie je len držanie, ale tiež hľadanie, načúvanie, cesta...

- **Václav Bělohradský: *Epocha samovznícení* (1 – 2, s. 61 – 66)**

- **psychiater Cyril Höschl**

- Všetchni, kteří se někdy věnovali důkladněji nějakému problému, brzy vycítili, že ať jsou, kde jsou, bez pohledu nebo dokonce pomoci zvenčí se v určitém momentě už dál nedostanou
- Archetypem šílenství v západní civilizaci je ztráta smyslu pro rozdíl mezi mapou a teritoriem. Kdo se snaží nahradit teritorium svou mapou, je blázen. Bláznovství je ale na Západě velkým pokušením, hrdinové největších evropských literárních děl bojují s jeho zaslepující silou. Je o ní i nejdramatičtější román Milana Kundery *Život je jinde*. Jeho hrdinou je člověk, který nikdy nevyroste ze svého „lyrického věku“; lyrika tu není jen literárním žánrem, ale životní kategorií, označující touhu po životě, v němž žádný vnějšek neklade odpor našemu blouznění. „Lyrika je území, na němž se jakékoli tvzení stává pravdou... Génus lyriky je génus nezkušenosti. Básník ví o světě málo, ale slova, která z něho vycházejí, řadí se do krásných skupenství, definitivních jak krystal.“
Člověk, který nepřekonal svůj lyrický věk, nikdy nikoho nepotká, nikdy nikomu neporozumí, nikdy se nesetká se svým vnějškem, nikdy neudělá žádnou zkušenost. Velké slovo modernosti „zkušenost“ označuje ve všech svých variantách otřes, který v nás vyvolává každé setkání s vnějškem naší verze světa i nás samých.

- **Péter Esterházy: *Som vyrovnaný maďarský džentlmen* (1 – 2, s. 98 – 108, rozhovor Árpáda Vickóa)**

- (...) nadávať na svoju krajinu (...) je základnou povinnosťou patriota, veď len tak sa môže prejavíť jeho láska(...).
- (...) sebaklam má kopec foriem, aj skromnosť...

- **László F. Földényi: *Dostojevskij na Sibíri číta Hegla a rozplače sa* (1 – 2, s. 140 – 150)**

- Peklom je, keď sa celistvosť bytia, kozmická úplnosť redukuje na technicky manipulovateľný svet. Nie sú potrební čerti, vysoko šľahajúce plamene a jazerá plné vriacej smoly. Stačí zabúdanie a ilúzia, že hranicami človeka nie je božské, ale rukolapné, a že živnou pôdou jeho ducha nie je nemožné, ale nudné a rozumne možné.

- **Yehuda Elkana: *Je príroda Boh?* (3 – 4, s. 124 – 135)**

- Albert Einstein hľadal v živote dve zásadné veci – ktoré niekedy považoval za jedno a to isté:
Po prvé, chcel pochopiť objektívnu, reálnu prírodu, ktorá existuje nezávisle od vplyvu ľudí, alebo od ich poznania, a ktorá žiarlivo stráži svoje záhadné tajomstvá, takže len s veľkými ťažkosťami rozpoznáme to, čo je tak dobre chránené našou vlastnou nevedomosťou. A po druhé, túžil porozumieť tomu, ako myslia ľudia vo všeobecnosti, ako rozmýšľa on a, predovšetkým, ako uvažuje Boh. V pozadí oboch týchto otázok je hlboká viera v to, že základná, tajnostkárka Príroda bola naplánovaná – premyslená – Bohom,
čiže sa vlastne snažíme dešifrovať Jeho myslenie.
- **Albert Einstein**

- Moja religiozita pozostáva z pokorného obdivu nekonečne veľkého ducha, ktorý sa nám zjavuje v tom mále, čo dokážeme pochopiť zo spoznatelného sveta. To hlboko emocionálne presvedčenie o prítomnosti najvyššej schopnosti úsudku, ktorá sa objavuje v nepochopiteľnom vesmíre, utvára moje poňatie Boha.
- **Albert Einstein**
 - (...) postačí, ak budeme žasnúť nad štruktúrou sveta – do tej miery, pokiaľ dovolí našim nedostačujúcim zmyslom uvedomovať si ju.
- **Albert Einstein**
 - (...) príroda skrýva svoje tajomstvá preto, že je veľkolepá, nie preto, že je podvodníčka.
- **Albert Einstein**
 - Večným tajomstvom sveta je jeho pochopiteľnosť... Skutočnosť, že je možné pochopiť ho, je zázrak.
- **Albert Einstein**
 - Nemôžeme sa ubrániť úžasu, keď uvažujeme nad záhadami večnosti, života, prekrásnej štruktúry reality. Stačí, keď sa každý deň snažíme pochopiť aspoň trochu z tohto tajomstva.
- **Albert Einstein**
 - Moje porozumenie Bohu pochádza z hlbokého presvedčenia o vyššej inteligencii, ktorá sa zjavuje v poznateľnom svete.
- **Albert Einstein**
 - Pán Boh je rafinovaný, ale zlomyseľný nie je.
- **Albert Einstein**
 - Najvyšším poslaním fyzika je dopracovať sa k tým elementárnym zákonom, z ktorých sa dá na základe čistej dedukcie vystavať vesmír. K týmto zákonom nevedie logická cesta: môžeme sa k nim dostať len prostredníctvom intuície ukotvenej v zúčastnenom porozumení skúsenosti.
- **voľný popis myšlienok Alberta Einsteina**
 - Svet je racionálny, môžeme ho vystavať prostredníctvom čistej dedukcie z univerzálnych zákonov, ku ktorým sa dá dospieť pomocou intuitívnych krokov. Tieto zákony sa nemožno naučiť – nejestvuje metóda, prostredníctvom ktorej by sme ich našli. Racionalita a dedukcia sú formálne, logické, a tým mechanicky dostupné intelektuálne nástroje. Nie kvôli nim sa však chce Albert Einstein vcítiť do Božej mysle. Dôvodom je práve Božské myslenie, v ktorom nájdeme tieto veľké intuitívne skoky – pomocou ktorých dokážeme odhaliť a sformulovať univerzálne zákony.
- **voľný popis myšlienok Alberta Einsteina**
 - (...) ten, kto vyhľadáva poznanie, sa „diví“ dovtedy, kým obdivuje nepoznané. S dosiahnutým poznaním sa údiv zmenšuje a pomaly mizne. Je zaujímavé pripomenúť, že etymológia slova „teoretizovať“ je „diviť sa“.
- **Albert Einstein**
 - (...) „údiv“, zdá sa, prichádza vtedy, keď je skúsenosť v rozpore s pojmovým svetom, ktorý je už dostatočne pevne zafixovaný v našom vnútri...
- **Timothy Garton Ash: *Mezomnézia* (5 – 6, s. 18 – 29)**
 - **Nietzsche**
 - To som urobil, hovorí moja pamäť. To by som nikdy neurobil, hovorí moja hrdosť. (...) Nakoniec – pamäť ustúpi.
- **Jacques Rupnik: *Věděli, nebo nevěděli?* (5 – 6, s. 34 – 51, Politika vyrovnávání s komunistickou minulostí v Československu)**
 - **Milan Kundera (*Nesnesitelná lehkost bytí*)**
 - Těm, kteří myslí, že komunistické režimy ve střední Evropě jsou výhradně výtvořem zločinců, uniká základní pravda: zločinné režimy nevytvořili zločinci, ale nadšenci, přesvědčení, že objevili jedinou cestu vedoucí do ráje.

- **Péter Esterházy: *Opravené vydani* (5 – 6, s. 72 – 85, príloha k Harmonii Caelestis)**

- Potvorský ťažké je klamať, keď človek nepozná holú pravdu.
- **Seneca**
 - Nevadí, že konáš hanebnosti, ak o nich nik nevie? Ty sám však o nich vieš. A tohto svedka podceňiť by bolo skutočnou zúfalosťou.

- **Milan Šimečka: *Aparát sluhov* (5 – 6, s. 119 – 123)**

- Mnohým [ŠtB vypočúvaným] ľuďom sa zdalo, že ide o hlúposti, že nikomu neuškodí, nič vlastne neurobili, povedali to, čo každý vie. ŠtB ohurovala každého človeka tým, že tvrdila: my aj tak všetko vieme. Vlastne nám iba potvrdzujete to, čo už vieme. A to je veľmi zvodná metóda, pretože človek si pri tom povie: no tak, prečo by som im nepovedal to, čo už vedía. To bol figel, ktorý na mnohých ľudí zapôsobil. Absolútna väčšina ľudí má zmysel pre slušnosť. Keď sa ťa na niečo pýtajú, tak máš jednoducho pocit, že nemôžeš otvorene luháť, veď sú to tiež ľudia, aj tak to vedía. Veď nehovorím vlastne nič zlé... mal by som niečo povedať a nielen držať ústa. Kto má odvahu v tejto situácii povedať: majte ma radi alebo choďte preč, ja s vami vôbec nebudem komunikovať, pretože ste zvieratá alebo ľudia, s ktorými nechcem mať nič spoločné? Každý má skôr sklon sa z toho nejakým spôsobom vykrútiť.
- A tak sa stávalo, že ľudia zdvorilo rozprávali. Domnievali sa, že nič zlé nerobia. ŠtB v týchto prípadoch nemala iný úmysel, iba zbierať informácie. Všetko si zapisovala, mapovala si obrovské množstvo ľudí, a tým vytvárala zvláštnu atmosféru strachu, zvláštnu atmosféru bojovnosti. Tak sa aj do evidenčných kariet dostali ľudia, ktorí boli poctiví, statoční, dokonca aj apolitickí, ale nejakou zvláštnou náhodou sa dostali do sféry záujmu ŠtB.
- Bola to ozaj taká zvláštna hra, ktorej zmysel nebol ani v tom, aby sa niečo dozvedeli, ale aby mali stále široký záber ľudí, o ktorých by mohli starať. A navyše možno za všetko dostávali nejaké prémie alebo to vykazovali ako činnosť. Každá návšteva, rozhovor s niekým v kaviarni sa zapísal do protokolu a za to boli možno hodnotení. Šlo o filozofiu vyhľadávania nepriateľov. Ak ich nebolo, bolo ich treba vytvoriť, asi to teda pramenilo zo štátnej filozofie, z filozofie triedneho boja, triedneho nepriateľa a neávislosti...
- V žiadnom prípade to nebol ideologický aparát. Bol to aparát sluhov, ktorí by pravdepodobne tým istým spôsobom slúžili každému režimu.

- **Daniel Pastirčák: *Fragmenty na stene pamäti* (5 – 6, s. 128 – 130)**

- Tvárou v tvár „zoznamov“ [spolupracovníkov ŠtB] som rád, že verím v „posledný súd“. To, že verím v posledný súd, vlastne znamená, že neverím v žiadny iný súd. Všetky ostatné súdy sú iba detskými hrami, v ktorých sa učíme rozlíšiť dobré od zlého, pravdivé od falošného, máme však zúfalý nedostatok informácií na to, aby sme očomkoľvek vyslovili čokoľvek definitívne. Môj hlad po spravodlivosti nenasýtia tieto ani žiadne iné zoznamy. Môj hlad po spravodlivosti môže nasýtiť iba nádej na posledný súd. A nie je to únik, ako by sa mohlo na prvý pohľad zdať, je to cesta. Posledný súd je tu totiž s nami prítomný v jadre nášho vlastného svedomia. V našom svedomí sa totiž na nás díva oko, ktoré nie je ľudské. To oko nepatrí nám ani iným ľuďom, je to oko dokonalého pozorovateľa. Ak sa odvážime na svoj „prípád“ pozrieť z pohľadu dokonalého pozorovateľa, začne sa pre nás posledný súd. Poznáme pravdu a pravda nás vyslobodí.

- **František Mikloško: *Keby sme poznali všetky hriechy sveta* (5 – 6, s. 134 – 140, rozhovor Andrey Pukovej a Marty Frišovej)**

- (...) každý z tých, čo sú vo vzťahoch evidovaní ako agenti, mal asi v živote jednu slabú chvíľu. Či aspoň jednu. A tá je tu zachytená. To je všetko, čo o týchto ľuďoch vo všeobecnosti môžeme povedať. O každom z nich nemôžete povedať, že bol donášač, hovorí to skôr o slabej chvíli. Jednoducho, čosi sa stalo: či už zo strachu – niekoho vzali na políciu, vydierali – alebo preto, že niekomu sľúbili kariéru. Nejaká chybička tam bola. Ale príbehy vedomého donášačstva, tam by som bol veľmi opatrný. Veľmi.

- **Adam Michnik: *Kliatba hrubej morálnej číary* (5 – 5, s. 145 – 160)**

- Sprisahanie – podľa François Fureta, historika revolúcie – je idea typická pre tradičnú náboženskú mentalitu „navyknutú pokladať zlo za výtvor utajených síl“; je to zároveň idea charakteristická pre revolučné vedomie. Vďaka tejto idei sa dá každá prekážka vysvetliť ako dôsledok nepriateľskej činnosti – vysoké ceny, nedostatok potravín, korupčné škandály. Viera v sprisahanie „presviedča o obľudnosti zločinu, lebo sa nedá odhaliť, a hlása očistnú funkciu, ktorú má jeho likvidácia; zbavuje povinnosti ukázať páchatelov zločinu a zverejniť, v čom spočívali ich plány, lebo jeho páchatelov, ktorí sú utajení, sa nedá určiť, a ich ciele sú abstraktné“.

- **György Konrád: *V rozprávke* (7 – 8, s. 65 – 75)**

- Krásu si môžeme predstavovať ako ducha, ktorý by chcel ísť ďalej, ale je nútený zotrvať vo forme vymedzenej akýmsi tušením. Tomuto napätiu slúži rám, väzba knihy, štrnásť veršov sonetu, dve tri hodiny drámy, čas, ktorý jej môžeme venovať. Je možné, že krása zážitku vyviera z napätia medzi konečnosťou formy a vnútornou nekonečnosťou obsahu?
- Rámcom románu je dátum jeho začatia a vyjdenia. Už sa nepretvára, je odsúdený na to, aby bol takýto, už hotový. Všetko, čo sa udeje, skamenie vo svojom čase, stratí svoj budúci čas. Obraz je smutný kvôli rámu, tanečný pohyb je smutný kvôli gravitácii, film je smutný, že je viditeľné len to, že je viditeľné. To, čo je pre nás možné, je vždy užšie a zviazanejšie ako rozmach, ktorý smeruje k nekonečnu.

- **Péter Esterházy: *Nenávidím nostalgiu* (9 – 10, s. 48 – 55, rozhovor Andrey Pukovej a Marty Frišovej)**

- (...) nie je [to] tak, že človek robí to, čo chce, ale tak, že robí, čo ho nechá robiť jazyk. Ja vlastne nevidím v jazyku prostriedok, ktorým sa dá niečo vyjadriť, ale to celé tvorí jednotu, lebo to, čo vyjadrujem, je súčasťou jazyka. Trošku arogantne sa dá povedať, že tak ako sa nedajú od seba oddeliť priestor a čas, tak je neoddeliteľný aj jazyk a to, čo ním povieme.

- **Péter Esterházy: *Nenávidím nostalgiu* (9 – 10, s. 48 – 55, rozhovor Andrey Pukovej a Marty Frišovej)**

- (...) nie je [to] tak, že človek robí to, čo chce, ale tak, že robí, čo ho nechá robiť jazyk. Ja vlastne nevidím v jazyku prostriedok, ktorým sa dá niečo vyjadriť, ale to celé tvorí jednotu, lebo to, čo vyjadrujem, je súčasťou jazyka. Trošku arogantne sa dá povedať, že tak ako sa nedajú od seba oddeliť priestor a čas, tak je neoddeliteľný aj jazyk a to, čo ním povieme.

- **Zygmunt Bauman: *Storočie lží* (11 – 12, s. 49 – 57, rozhovor Jaceka Żakowski-eho)**

- **Carl Schmidt**

- (...) skutočne suverénna moc spočíva na oprávnení robiť výnimky(...).

- **Michail Epštejn: *Keď post znamená po* (11 – 12, s. 78 – 93)**

- **Faziľ Iskander (*Premýšľajúci o Rusku a Američan*)**

- – Čo robia v Rusku?
– Premýšľajú o Rusku.
– Pýtam sa, čo robia v Rusku?
– Odpoviem – premýšľajú o Rusku.
– Nepochopili ste ma. Pýtam sa, čo *robia* v Rusku! Akej práci sa venujú? Prácu, majú nejakú prácu?
– V Rusku premýšľajú o Rusku. To je hlavná práca Ruska.

- **markíz de Custine**

- Rusi majú pre všetko iba názvy, ale nič neexistuje v skutočnosti. Rusko je krajina fasád. Prečítajte si etikety – majú civilizáciu, spoločnosť, literatúru, divadlo, umenie, vedy, ale v skutočnosti nemajú ani len lekárov...
- V dôsledku „pseudomorfózy“ sa Rusko ukázalo byť neuveriteľne citlivým na príznaky cudzích kultúr, začalo im dávať telo a krv. Ba čo viac, v porovnaní s ich historickým originálom predpokladá sama vlastnosť *hyperreality* koncentráciu vypožičaných kvalít. Nikde, dokonca ani doma vo vlasti neznali európske mená tak zvučne, nerozliehali sa ako taká dlhá mohutná ozvena ako v Rusku: Voltaire, Byron, Hegel, Marx... Idey európskeho osvietenectva, pokroku, vedeckosti, materializmu, ateizmu, nihilizmu, komunizmu a nikde tak nezintenzívňovali, pričom sa zavše menili na paródiu samých seba. Druhotnosť má vlastnosť zosilňovať črty originálu, pretože sa neberie ako časť obšírnejšej a zložitejšej skutočnosti, kde je spletený s mnohými ďalšími javmi, ale ako znak samého seba vytrhnutý z kontextu.
- Je ťažké nepoužiť neskoršie slovíčko, ktoré sa začalo používať už v rokoch 1991 – 1992: *prezentácia*. V tom čase sa chudobnejšie a rozpadajúcej ríše každý deň konajú slávnostné „prezentácie“ – raz spoločný podnik, raz filmový festival, raz výstava, raz nový časopis, klub, strana, hnutie, asociácia... To všetko sú formy západnej civilizácie, ktorých sa Rusko nemohlo dočkať sedemdesiat rokov spoločenského vákuu a ktoré lačno nasáva teraz, lenže ony sa neužívajú, ale práve len *prezentujú sa* ako voľakedy Potemkinove dediny. Nehovorí sa o ďalšej existencii týchto búrz a asociácií, pretože ich drvivá väčšina sa okamžite rozpadáva, nezachováva po sebe nič okrem faktu samotnej prezentácie. Všetky tieto európske a demokratické inštitúcie prenikajú do Ruska faktom svojej

prezentácie a ostávajú iba krátkym oslepujúcim vzbĺknutím reflektorov a pripitým blabotom saturnálií. Nikto z účastníkov týchto verejných udalostí s prejavmi, koňakom, kaviárom, ustricami nebude schopný úprimne sa zaručiť, že sám vinník prezentácie sa do zjtrajšieho dňa nevyparí – ale práve v tejto *prezentovateľnosti* aj spočíva z väčšej časti život spoločnosti. Udalosť sa opäť nahradzuje svojou vlastnou ideou, schémou, koncepciou. Nevytvárajú sa strany, nie podniky, ale jednoducho nové koncepty strán a podnikov. Za komunizmu boli plány, po komunizme sú prezentácie, čiže už nie simulácie budúcnosti, ale prítomnosti.